

ОЦІНКА СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

С.М. Подзігун, аспірант

Уманський національний університет садівництва

Анотація. В сучасних економічних умовах аграрний сектор України потребує підтримки з боку держави. Оподаткування є важливим інструментом, завдяки якому держава має можливість акумулювати фінансові ресурси для виконання своїх завдань. У сільському господарстві система оподаткування може визначати кількість і розміри сільськогосподарських підприємств, обсяги виробництва та використання землі і робочої сили. Тому побудова ефективної системи оподаткування сільського господарства дасть важливий крок на шляху створення конкурентоздатного аграрного сектору, що в свою чергу є вагомим внеском у загальний економічний розвиток країни.

Ключові слова. Податки, система оподаткування, прямі і непрямі податки, податкове навантаження, фіксований сільськогосподарський податок, сільське господарство.

І. Вступ. Система оподаткування є важливим механізмом стимулювання економічного зростання та інструментом державного регулювання економічних і соціальних процесів. Система оподаткування аграрного сектору економіки повинна бути складовою загальнодержавної системи оподаткування, відповідати її принципам, дотримання одного з основних яких є – рівність умов. Приєднання України до СОТ та орієнтація на стандарти ЄС вимагають подальшого удосконалення податкових відносин в аграрному секторі економіки [1, С. 26-27].

II. Мета статті. В статті аналізується система оподаткування в сільському господарстві Черкаської області та пропонуються напрями вдосконалення оподаткування.

III. Результати. У нашому дослідженні податкові відносини – це стосунки між державою і сільськогосподарськими підприємствами, яким властиве функціонування податкових інструментів та наявність спеціальних режимів оподаткування, що дозволяють стимулювати розвиток сільськогосподарської діяльності, а з іншої сторони, надходження до бюджету держави (рис. 1.).

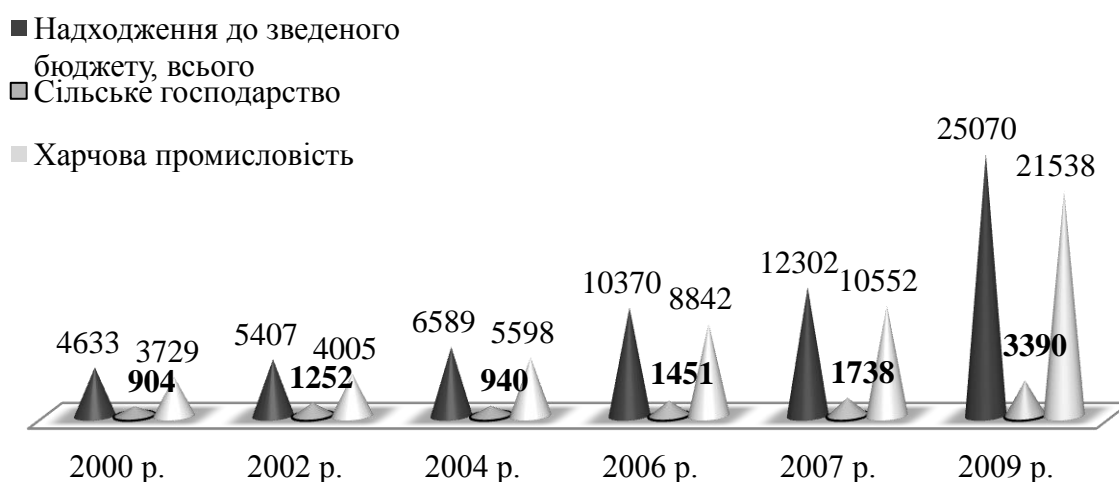

Рис. 1. Надходження податків і зборів до Зведеного бюджету України від підприємств аграрного сектора, млн. грн. * [2]

Так, за 2009 р. від підприємств аграрного сектора до Зведеного бюджету надійшло податків, зборів (обов'язкових платежів) на суму 25,1 млрд. грн. або у 5,4 рази більше, ніж у 2000 році. Зокрема, від сільського господарства надійшло 3,4 млрд. грн. або в 3,7 рази більше, ніж у 2000 році.

Однак, у даний час більшість економістів та підприємців, стверджують про наявність високих податків, які стримують економічний розвиток в Україні, тому необхідною умовою зростання виробництва є не тільки зниження податків, а й стабілізація податкового законодавства.

Проте на жаль, сьогодні в Україні рідко можна знайти людину, яка б оцінила існуючу податкову систему позитивно. Сукупне податкове

навантаження на економіку сьогодні становить 49 % ВВП. З урахуванням тільки податків, навантаження на ВВП становить у 2008 р 18 %. Крім того, податкова система України є дуже складною в адмініструванні і нараховує 27 загальнонаціональних та 14 видів місцевих податків і зборів (середнє підприємство нараховує 9-12 видів податків і зборів) [3].

На наше переконання, існуюча податкова система свідчить про те, що діюча сьогодні податкова система внаслідок нестабільності перешкоджає зусиллям суб'єктів підприємницької діяльності, яка зумовлена численними доповнення до законів та нечіткими формулюваннями ставок податків.

Всі галузі повністю сплачують належні їм суми в повному обсязі. Незважаючи на те, що сільське господарство має свої складні особливості в господарюванні, порівняно з іншими галузями, це і нееластичний попит на сільськогосподарську продукцію, довготривалий період між окупністю витрат та отриманням прибутку від реалізації продукції.

Найбільша частка в наповненні бюджету належить галузі національної економіки – промисловості, якій у 2009 р. належить 24,10 % в загальній структурі всіх надходжень при сплаті 100 %. Друге місце в наповненні бюджету належить сільському господарству – 6,60 % (рис. 2.). Якщо б всі галузі економіки України мали повну сплату всіх надходжень до бюджету, то й податковий тиск на аграрний сектор був помірний і держава мала б достатні можливості для виконання своїх функцій.

З'ясуємо динаміку платежів аграрних підприємств за допомогою таких показників, як приріст внесених платежів та темп їх зростання. Надходження податкових платежів до бюджету Черкаської області має тенденцію до зростання. Так, у 2009 р. їх загальна сума зросла у 2,8 рази порівняно з 2005 р.

Однак, ФСП у 2009 р. порівняно з 2005 р. має тенденцію до скорочення – на 2572,1 тис. грн., що менше на 27,1 %. Водночас збільшилася плата за землю у 2,9 рази.

Дослідження показують зміну структури податків з кожним роком, особливо це стосується фіксованого сільськогосподарського податку, який у

2005 р. складав 12,4 % у загальній структурі податків сільськогосподарських підприємств, тоді як в 2009 р. лише 3,2 %. Дана різниця зумовлена кількістю сільськогосподарських угідь, так як структура податків у кожному господарстві з року в рік є специфічною, тому що залежить від його спеціалізації та обсягу реалізації продукції. Незмінною залишається плата за землю, яка становить 30,5 % у загальній структурі податків Черкаської області, однак спостерігається тенденція зростання у сумі даного податку – з 22864,4 тис. грн. у 2005 р. до 65574,0 тис. грн. у 2009 р.

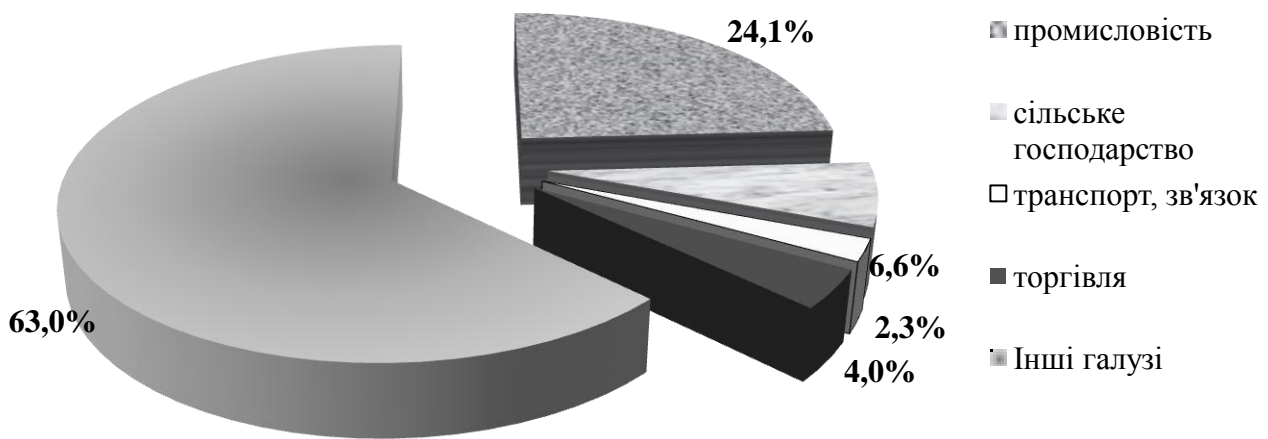

Рис. 2. Питома вага галузей в загальній сумі надходжень в бюджет Черкаської області у 2009 р., %

Таким чином, в умовах переходу до ринкової економіки податки повинні використовуватись не тільки як джерело одержання доходів бюджету, а й важливий інструмент фінансового регулювання економіки [4]. Завданням державної політики є встановлення такого оптимального рівня й умов оподаткування, які забезпечують баланс інтересів держави і платників. Обґрунтоване зниження податкового навантаження може позитивно відбиватися на величині податкових надходжень у бюджет, оскільки обумовлене ним збільшення масштабів діяльності платників податків розширює базу непрямого оподаткування, а зростання прибутку підприємств і

оплати праці забезпечує збільшення податкових надходжень за рахунок прямих податків і зборів [6, с. 356].

За дослідженнями С. Дем'яненка, у 1998 р. податкове навантаження аграрних підприємств становило 12,7 %; у 1999 р. воно зменшилося до 6,7 %, а в 2000 р. – навіть до 3,8 % [1, с. 35]. Про ситуацію, що склалася у Черкаській області, свідчать дані табл. 1. Як бачимо, податкове навантаження за досліджуваний період має незначні коливання і в середньому становить 2,5 % за 5 років. Якщо б виробництво валової продукції зростало в більших розмірах (хоча б у 2 рази), то ми б мали податковий тягар близько 1,5 %. Однак із запровадженням ФСП на аграрних товаровиробників, досягнуто не лише спрощення податкового механізму, але й зниження податкового тиску.

Таблиця 1

Розрахунок рівня податкового навантаження на сільськогосподарських підприємств Черкаської області*

Показники	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.
ВВП галузі, млн. грн.	4730,5	4994,7	4764,8	6210,8	6753,2
Обсяг платежів до бюджету від сільськогосподарських підприємств, тис. грн.	76219,3	96263,0	142050,3	184811,3	215258,9
в т.ч. ФСП, тис. грн.	9482	7459	6997,9	6838,9	6909,9
Податкове навантаження в цілому, %	1,6	1,9	3,0	3,0	3,2
в т. ч. створене ФСП, %	0,20	0,15	0,15	0,11	0,1

*розраховано за даними ДПА в Черкаській області

За 2009 р. до місцевих бюджетів Уманського району надійшло 4090,2 тис. грн. плати за землю, що на 1493,7 тис. грн. або на 57,5 % більше надходжень за 2008 р. Збільшення надходжень відбулося за рахунок земель усіх категорій, а в основному через перегляд розміру орендної плати до 3 % до грошової оцінки землі. Порівнюючи з початком року, середній розмір орендної плати за 1 га ріллі державної власності зріс із 173,9 грн. до 346 грн. (відповідно 2,5 %). За 2009 р. сплачено 569,5 тис. грн. ФСП, який порівняно з минулим роком збільшився на 39,4 тис. грн. або на 7,4 % (Рис. 3.). На наше переконання, надзвичайно мало сільськогосподарських підприємств є платниками

земельного податку. Це пояснюється тим, що більшість із них стали платниками ФСП, порядок адміністрування якого не передбачає направлення хоча б частини цього платежу на проведення земле охоронних заходів.

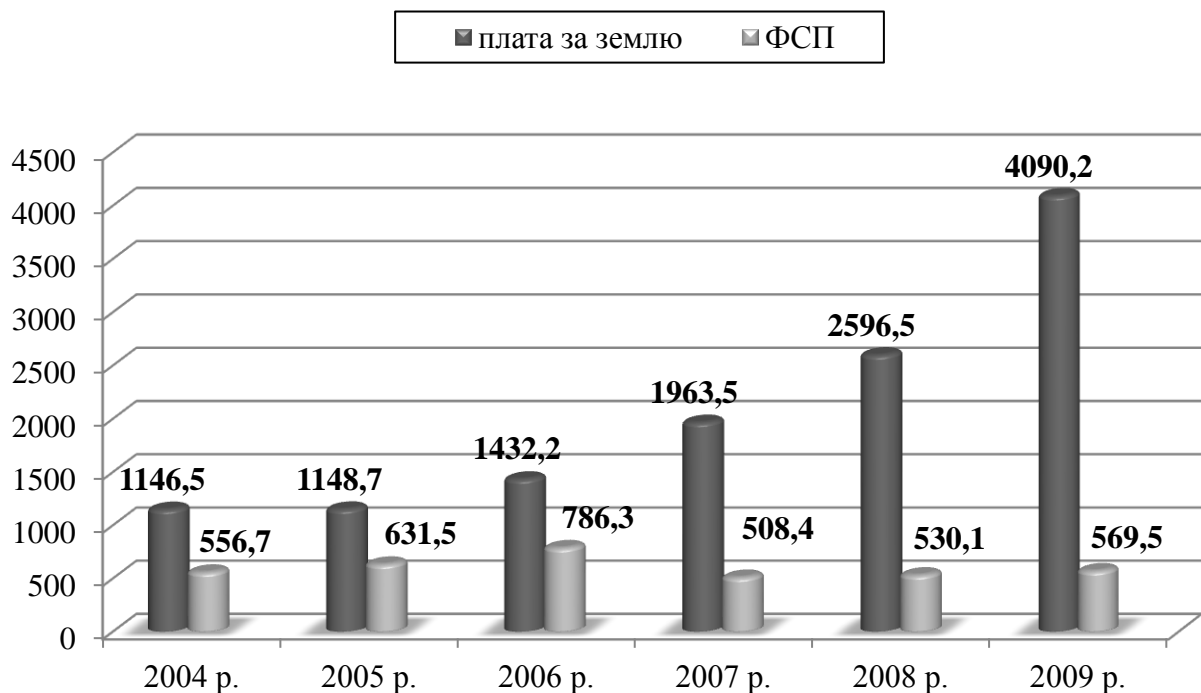

Рис. 3. Динаміка надходження ФСП та плати за землю до зведеного бюджету Черкаської області

Кошти від плати за землю, повинні використовуватись для фінансування заходів щодо підвищення родючості ґрунтів, ведення державного земельного кадастру, моніторингу земель, землеустрою, раціонального використання та охорони земель. Внаслідок нераціонального використання та вилучення земель для несільськогосподарських потреб завдає суттєвих збитків аграрному виробництві, що веде до скорочення площі сільськогосподарських угідь (Рис. 4.).

Сільськогосподарська освоєність території України становить 69 %. Основний напрямок забезпечення сталого розвитку території в межах сільськогосподарського землекористування полягає в охоронні угідь та підвищенні їх продуктивності за рахунок:

- здійснення агротехнічних заходів спрямованих на поліпшення та відновлення ґрунтового покриву;

- відновлення в ґрунтах вмісту поживних речовин, винесених з урожаєм.

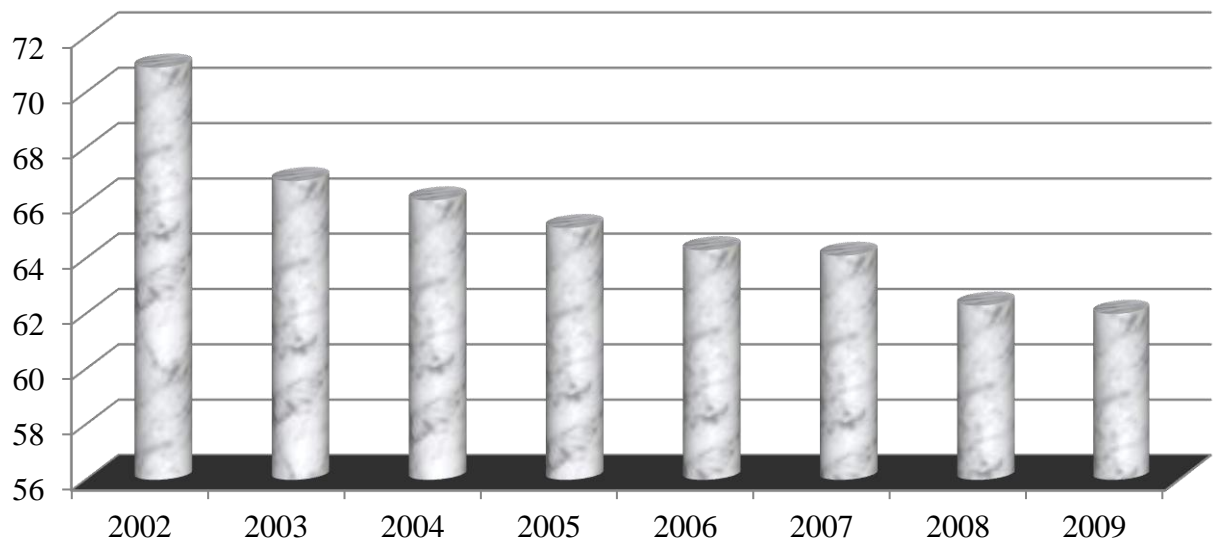

Рис. 4. Динаміка площ сільськогосподарських угідь в господарствах Уманського району Черкаської області, тис. га.

* Складено за даними відділу земельних ресурсів в Уманському районі Черкаської області

Значні площі сільськогосподарських угідь потребують розкислення та гіпсування. Так, за нашими дослідженнями, в 2009 р вапнування ґрунтів здійснено на 87,8 тис. га, тоді як за період 2001-2005 рр. в середньому лише 31,1 тис. га. Гіпсування ґрунтів теж має тенденцію до зростання – з 9,8 тис. га у 2008 до 24,6 тис. га у 2009 р [2].

Навіть під час дотримання сівозмін, вирощування більшості сільськогосподарських культур спричиняє значний винос поживних речовин з ґрунту. З цього приводу, Верховною Радою України 4 червня 2009 р. прийнято Закон "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збереження родючості ґрунтів" [5]. Даний закон передбачає встановлення нормативів оптимального співвідношення культур у сівозмінах у різних сільськогосподарських регіонах. Для прикладу, допустимі нормативи періодичності вирощування культури на одному і тому ж полі становлять: для озимих, жита і ячменю, ячменю ярого, вівса, гречки – не менше, ніж через один

рік; для пшениці озимої, картоплі, проса – не менше, як через 2 роки; буряків цукрових і кормових, ріпаку озимого та ярого – не менше, ніж через три роки.

На нашу думку, для вирішення даних проблем на рівні держави, слід забезпечити контроль за дотриманням земельного і податкового законодавства, здійснювати звітність про структуру посів сільськогосподарських підприємств.

Висновки. Основними показниками, що характеризують систему оподаткування є її елементи, а також внутрішні і зовнішні взаємозв'язки:

- співвідношення величини окремого податку і його бази;
- загальний рівень оподаткування для окремого підприємства і в цілому по країні, області;
- функціонування податкових механізмів для стимулювання підприємницької діяльності;
- формулювання податкового законодавства з чіткою термінологією, нормами та положеннями;
- структура оподаткування;
- відповідність нормам міжнародного законодавства.

Література.

1. Сільське господарство України: криза та відновлення / За ред. Штефона фон Крамова-Таубадея, Сергія Демяненка, Арніма Кума. – К.: КНЕУ, 2004. – 207 с.
2. Панорама аграрного сектора України – [Електронний ресурс] – Режим доступу: – http://www.minagro.kiev.ua/files/00006351/Pan_10.pdf.
3. Проблеми податкової системи України та напрямки її удосконалення – [Електронний ресурс] – Режим доступу: – <http://poglyad.com/stories/category/2/>
4. Сторожук О.В. Принципи побудови і функціонування оптимальної податкової системи // Економіка АПК. – 2003. -№ 1. – С. 97-104.
5. Закон "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збереження родючості ґрунтів – [Електронний ресурс] – Режим доступу: – // Ліга: еліт Закон Copyright: ІАЦ «Ліга». – 2008.
6. Подзігун С.М. Вдосконалення податкової системи аграрної сфери України // Вісник ХНАУ ім. Докучаєва // Економіка АПК і природокористування. – 2009. – № 12. – С. 352-358.

